

שבירה נוספת בתהליך של הפנמה ושל הקרנה מחדש: היא רואה את העולם בכללותו במונחים של נסיונה המשפחתי הראשוני. כלומר — התנסותה בעולם מוסיפה לדמות לאמיתות החברתיות שהועברו אליה באמצעות משפחתה. במצב הזה — מה היא יכולה לעשות? מיד בתחילת הקירנתו שואלת לזי את השאלה הזאת:

לזי: ... לא נראה שיש לזה איזה פיתרון — לא נשאר לך איזשהו א — תיקווה לעשות משהו — לעשות משהו בכלל שאתה מקווה, לא? כאילו שאין תיקווה. זה כמו במישחק שח, תפסו אותך בפניה, את יודעת. האם: כן, טוב, העניין הוא, שאת רוצה ל — א — א — א — א — אם יש סיכוי שמישהו יעזור לך — מי שכבר לחוץ בפניה אינו שווה הרבה, נכון, זאת הנקודה...

לזי: ... לא נראה שיש לזה איזה פיתרון — לא נשאר לך איזשהו א — תיקווה לעשות משהו — לעשות משהו בכלל שאתה מקווה, לא? כאילו שאין תיקווה. זה כמו במישחק שח, תפסו אותך בפניה, את יודעת. האם: כן, טוב, העניין הוא, שאת רוצה ל — א — א — א — א — אם יש סיכוי שמישהו יעזור לך — מי שכבר לחוץ בפניה אינו שווה הרבה, נכון, זאת הנקודה...

לזי: ... לא נראה שיש לזה איזה פיתרון — לא נשאר לך איזשהו א — תיקווה לעשות משהו — לעשות משהו בכלל שאתה מקווה, לא? כאילו שאין תיקווה. זה כמו במישחק שח, תפסו אותך בפניה, את יודעת. האם: כן, טוב, העניין הוא, שאת רוצה ל — א — א — א — א — אם יש סיכוי שמישהו יעזור לך — מי שכבר לחוץ בפניה אינו שווה הרבה, נכון, זאת הנקודה...

3. משפחת צ'רץ'

פרספקטיבה קלינית

קליר היא בת 36. בשש השנים האחרונות, לפני שהתחלנו בחקירת בני משפחתה, היתה מאושפוט חמש שנים. היא היתה סכיזואידית פראנואידית, וקיבלה טיפול באינסולין ובשוקים השמליים רבים. היא סבלה ממששבות שווא ומהאלוסי-נאציות, מחוסר סדר במחשבה, ומדלות רגשית.

נראה שכולם — הורים ופסיכיאטרים — הסכימו, שמאז "ההתקפה" הראשונה של "מחלתה", כלומר — כתמש שנים לפחות מאז תחילת הקירנתו, לא היו בקליר רגשות חיבה נורמאליים כלפי הוריה וכלפי האחרים. בתיאור אופייני של אנשים כאלה, אמרו עליה, שאין בה חום, שהיא מרוחקת ושהיא קשה. בהתפרצויות חמה ניפצה ספלים; איימה על אביה, שאם ינשק לה למרות שהיא מבקשת אותו להפסיק — היא תכה אותו. תיארו אותה כ"אימפולסיבית".

אחת ממששבות-השווא שלה היתה שכתוכה נמצאת פצצת אטום. בדרך-כלל היתה אדישה: היא נראתה "ריקה" (עצמיות דלה); הריקנות שלה נראתה לפרקים טעונה באנרגיה אלימה, המחפשת כנראה פורקן מקרי. היא היתה נתונה לרעיונות על קשר ועל רדיפה. התפרצויותיה היו מכוונות לעיתים כלפי איש או כלפי אנשים (בדרך-כלל בלתי ידועים), שהיו מענים אותה (קוראים לה פרוצה, חותכים אותה לחתיכות קטנות, מענים אותה ללא רחמים).

מיבנה החקירה

במשפחת קליר נכללים אמה, אביה ואח צעיר ממנה בשבע שנים. כשקליר היתה בת 3, נולדה אחות. התינוקת מתה לאחר שבעה חודשים. איש במשפחה לא רצה, שנראיין את האח מיכאל, לכן לא יכולנו ליצור תמונה של המשפחה

מכל הזוויות. מיכאל סבל מהתמוטטות סכיופרנית כשהיה בן 16, אבל עכשיו הוא נחשב לבריא. דברים רבים מצביעים על כך, שאין הדבר נכון. בכל אופן — יש לנו נתונים ממקור ראשון על האב, על האם ועל קליר.

מס' הראיונות	ראיונות
3	הבת (קליר)
3	האם
2	האב
1	האם והאב
15	האם והבת
—	
24	

רישום זה מייצג 24 שעות של ראיונות, שמהן הוקלטו 14 שעות.

המצב המשפחתי

בהציגנו את משפחתה של קליר, נתרכז במה שנקרא ה"דלות" הרגשית שלה ובניתוק הגמור שלה ממה שהיא אומרת (איי-התאמה במחשבה או ברגש), ונבדוק כל זאת בראש ובראשונה במונחים של יחסיה עם אמה. כאשר נתקדם בכיוון זה, נמצא את עצמנו מעורבים בהכרח בצדדים רבים אחרים של שגעונו. יהיה עלינו להתחיל שוב מן ההתחלה ולבחון מחדש, ללא הנחות מראש, אם הסימנים והסימפטומים הסכיופרניים האלו מובנים על רקע קשריה המשפחתיים של קליר במונחים של נוהג ושל מהלך.

מיד בראשית החקירה גילינו, שמבחינתה של קליר לא היתה הבעיה העיקרית דווקא "חוסר רגש", למרות שלדעתם של ההורים ושל הפסיכיאטרים זו היתה הבעיה העיקרית. מה שעניין יותר את קליר היה שהוריה חסרו רגש אמיתי אליה. כל אחד מהם היה ער פחות או יותר לעובדה שעל כך היא ניסתה לדבר; אולם בדרך כלשהי התייחסו ההורים לדאגתה זו של קליר כאל ביטוי נוסף של חוסר רגש אמיתי מצידה, של דרישה כללית, של להיטות, של עמדת ריב, ושל חוסר תובנה.

קליר אמרה, שאמה ואביה אינם הוריה האמיתיים, שאין הם בעל ואשה או אב ואם; היא טענה, שהם פשוט זוג שותפים לענייני עסקים. זה נחשב למחשבת שווא.

קליר אמרה:

יש לי עצמיות שלא התבגרה. לפעמים, כשזו — ידה על העליונה, אני מפחדת...

היא אמרה, שהיא חושבת כי אמה

אף פעם לא רצתה שאתבגר. אני חושבת, שעד גבול מסויים היא מנעה ממני להתבגר בדרך שבה התנהגה אלי.

קליר טענה, שאמה מעולם לא הניחה לה לחיות את חייה. "לא מצא חן בעינייה, שלי יהיו דעות על דברים." ללא כעס גלוי אמרה, שאמה מנעה ממנה להיות היא עצמה ולהשתמש במוחה שלה. היא (קליר) גדלה בפחד מביטוי רגשותיה או מביטוי דעותיה, "רק הלכתי בדרך שלה במקום בשלי." אולם היא לא יכלה לומר במיוחד, איך אמה גרמה לה לפחד. בכלל — אם לחצו אותה בנקודה זו, היא בעשתה מעורפלת יותר, טענה כי היא מאבדת את הזיכרון או דיברה על אנשים באופן כללי, אבל לא על מישהו במיוחד.

היא יותר מנהלת מאמא. היא התעניינה יותר בעסקים מאשר בלהיות אמא. היא הכניסה הביתה את הגישה של אשת עסקים. באופן נפשי היא נכשלה איתי.

מנקודת מבטה של קליר — היה לה רגש כלפי הוריה בתור ילדה, אלא שהיא איבדה אותו מוקדם, כי להם, כך אמרה, לא היה רגש אמיתי כלפיה. הם בכלל לא רצו, שיהיה לה רגש, אם כי רצו להעמיד פנים של משפחה אוהבת. עד תחילת החקירה הנוכחית לא דגו האב, האם והבת מעולם ב"האשמות" אלו. הוריה ייחסו הצהרות כאלה ל"מחלתה", ופטרו את עצמם מהן. חוץ מזה — "מעולם לא היינו משפחה של פטפטנים", אמרה אמה.

קליר, שהרגישה כי זה חסר תיקוונה, לא התאמצה ביותר לאלצם לדון בנושאים אלו; גם אם ניסחה את עמדתה בבהירות רבה, משקיבלה מהמראיין אישור כלשהו לנקודת מבטה. היא אמרה, ששני הוריה נתנו לה את כל סוגי הדברים החומריים, אבל הם פשוט התעלמו ממנה. היא אמרה על אמה: "היא מתעלמת ממני, ממני האמיתית. אני לא יכולה להגיע אליה."

בכל אופן — לדעתם המשותפת של האב ושל האם — הם היו תמיד משפחה אוהבת ומאושרת; אבל על שניהם היה להקדיש מאמצים רבים לעסק. כתוצאה מכך, חיבלה האם בבריאותה במשך שנים אחדות. יותר מזה — הכול נעשה למען

הילדים. הם אמרו, שלקליר היה רגש כשהיתה ילדה. היא מעולם לא עשתה "עניין", למרות הרעיונות המווררים שהכניסה לראשה, כשהיתה בת 15 בערך. היא היתה שקטה, שבעת רצון, מאושרת ואוהבת עד ש"חלתה" לפתע פתאום. כפי הנראה — בדיה משפחתית זו עמדה מעיקרה בסתירה לסיפוריהם של שני ההורים על חיי המשפחה שלהם. לא נתרשמו, שהם שיקרו, בכל-אופן, או שעמדו אפילו על קיום סתירה שכזו. לגברת צ'רץ, למשל, היו לא מעט תלונות על בעלה, כשהיתה לבד. אולם מה שהיא חשבה לדעתה על בעלה היה שהם עשו כמיטב יכולתם, למרות שפעם היו זמנים קשים, ואין להם על מה להוכיח את עצמם.

חוסר ההתאמה בדבריה של גברת צ'רץ הביך אפילו את המראיין. היה זה חוסר התאמה בין מה שאמרה כי היא אמרה לבין מה שאכן אמרה, בין מה שדיברה לבין מה שהצהירה עליו — כמו חוסר ההתאמה בין טון הדיבור לבין התוכן. אפשר היה להקשיב ל"מוסיקאליות" הלשונית, המלווה את הצהרתה, והיה עליך לצבוט את עצמך כדי להבין, שבעצם היא מתארת איך, במשך כל אותן שנים מאושרות, היא שכבה רוב הזמן במיטה כתוצאה מליאות מתמדת שבאה מ"עבודת יתר". למעשה, עבדה האם מעט מאוד עד היות ילדיה בני-עשרה. כשקליר היתה בת 3, נולדה לה, כוכור, אחות, אך התינוקת מתה לאחר שבעה חודשים. גברת צ'רץ (שבכל הפעמים האחרות, ללא יוצא מהכלל, טענה כי "מחלתה" של קליר נבעה מהתקפות אוויר) העירה, בדברה על מות תינוקת זו, כי לולא מתה, ייתכן שקליר לא היתה נחלית. היא יכלה רק לומר כי כך היה נחסך צער מהמשפחה.

מיכאל נולד, כשגברת צ'רץ היתה נתונה (לדעתנו) לדיכאון עמוק. מיכאל היה "חולה מלידה". הוא חלה בדלקת-ריאות ונרשם בדו"ח כאסתמאטי בגיל שנתיים. הוא בילה, כנראה, אחוז בלתי רגיל משנותיו הראשונות במיטה זו או אחרת, בזו של אחותו או בזו של אימו. נראה, שהן ניסו "לרפא" אותו מהאסתמה שלו בהכניסו אותו למיטתן או בהיכנסן למיטתו.

כשמיכאל היה בן 16, הסתבר באופן ברור, כי הוא רדוף האלוסינאציות ומחשבות שווא. הוא שהה חודשים אחדים בבית-חולים לחולי-נפש, וחזר לחיות עם המשפחה.

עסקי המשפחה היו כישלון חרוץ, כשהיה מיכאל לפסיכומטי. ההורים סיפרו, כי בנקודה זו עשתה קליר בת ה-23 צעד, שהפריע לשלוחם ולשלוחתו של מיכאל.

היא סירבה לנשק לאמה ולאביה וסירבה להניח להם לנשק אותה. היא אף אמרה, שנמאס לה "לטפל" במיכאל, כלומר — לבלות כל-כך הרבה זמן במיטתו או בחדר-השינה שלו, ונמאס לה להכניסו למיטתה בנסיון להפסיק את האסתמה שלו. להלן ננסה לשחזר את תקופת החיים המוקדמת של אמה ושלה.

לאמה של קליר היה תמיד הרושם, כי בגלל שהן דומות כל-כך, היא וקליר, היא יודעת היטב מה קליר מרגישה. היא ציינה, שהאימהות של שתיהן הן "נשות עסקים". שתיהן לא הרבו לראות את אמהותיהן, אולם לשתיהן היו אימהות ש"עשו את הכול בשבילן". שתיהן היו "יחידות", כלומר — לא היו להן אחיות בחיים. לשתיהן היו אחיות צעירות, שמתו בילדותן המוקדמת. לשתיהן היו אחים צעירים, שניזקקו לטיפול.

הדמיון במערכים המשפחתיים של האם ושל הבת — כפי שנראה הדבר בעיניה של האם — גרם לה לחשוב כי היא יודעת מה "מרגישה" בתה, יותר משקליר יודעת בעצמה.

היא ייחסה לבתה, במונחים של תיאור מדוייק*, זכרונות, התנסויות ופעולות, שלא עלו בקנה אחד עם התייחסותה של קליר לעצמה. האם נשארה אטומה לרגשותיה של קליר, לפעולותיה ולהתייחסותה לעצמה.

האם: חשבתי מדי פעם, שאת רגישה לדברים מסויימים, לכל מיני דברים. לפעמים אני חושבת, שאת רואה שהייתי נורא דומה לך — בת יחידה. כשאין לך אחיות להתחבר איתן, אני באמת חושבת, שאת נהיית רגישה קצת בעניינים כאלה.

הבת: אני לא חושבת שאצלי —

האם: לא ?

הבת: זה המיקרה של מישהי שאין לה אחיות — זה מיקרה, שיש לי אח צעיר ממני בהרבה.

האם: כמובן, היו לי שני אחים, אבל עם אחי המבוגר לא היה לי הרבה עניין, ואחי הצעיר — הינה הייתי במצב דומה מאוד.

הבת: כמובן, אם את יכולה להתחבר עם יותר אנשים בבית שלך, אם את חיה בין יותר אנשים בבית שלך, יותר קל לך להתחבר בחוץ.

* ייתכן פירוש פסיכואנליטי לפיו גברת צ'רץ הקרינה והויות על גבי סרט, וכך ראתה את קליר.

האם: אולי. זה צריך להיות נכון מאוד. בעצמי שמתי לב לכך, שדודה סיסי ודודה אלזי, שלושתנו, כולנו היינו בנות יחידות, והדרך שלנו בחיים היתה מאוד דומה. לעיתים קרובות אמרנו, "אנחנו באמת יצאנו שלוש בנות מזורות, אנחנו שלוש בנות יחידות." לעיתים קרובות הרגשנו קצת בחוץ, לפעמים ראינו ילדות אחרות יוצאות עם האחיות שלהן, אולי הן היו, ולנו לא היתה אחות, את מבינה. טוב, היתה לנו, אבל איבדנו אותה. אבל את התחברת איתן, לא?

הבת: לא.

האם: לא? אז מה עם מועדון הטניס, עם בטי ועם כל אלה?

לפרקים, כשנראה היה שגברת צ'רץ' מכירה בכך, שקליר שונה ממה שהיא נראית בעיניה, היא תמהה ודאגה. מנקודת מבטנו נראו רגשותיה של קליר מתאימים בדיוק לרגשות, שמהם ניערה גברת צ'רץ' את חוצנה. הבת "תפסה" את האם במידה מסויימת, והאם לא יכלה לשאת זאת. בחלקם היו אלה רגשות, שהאם לא עמדה על קיומם, כי היא עצמה לא הרגישה כך מעולם, ולא יכלה אף לדמיין לעצמה כזאת. לבסוף — חלק מהרגשות היו ממשיים; כאלה שנטעה האם בקליר על-ידי התייחסות בלתי פוסקת לקיומם של רגשות אלה בקליר.

רק בקושי יכלה גברת צ'רץ' לכלכל את הרושם שלה, שהן "דומות מאוד". ודאי שבמערכים המשפחתיים שלהן היה דמיון רב במצבן, אולם בכך נסתים הדמיון, עד כמה שאנחנו יכולים לראות. כדי לראות דמיון הקרוב לזהות, היה על גברת צ'רץ' גם לדחות את התפיסות שלה עצמה וגם לנסות ולהביא את קליר לדחיית התנסותה שלה וכך למתן את התנהגותה, את דיבורה, את תנועותיה ואת תזוונותיה כדי שלא תהיה התנגשות צורמת בינה לבין הזהות, שהיתוותה לה אמה. הנסיונות של גברת צ'רץ' להתאים את כל קיומה של קליר לסכימה שלה מצטיירים כלהלן.

האם: ... ואת בהחלט הראית סימנים לכך שאינך מחבבת את גברת פרום, וגם אמרת שאת לא יכולה לסבול אותה ושהיא עולה לך על העצבים. כן, ומאותו זמן אני באמת הבחנתי שאת בעצם מתוחה בגלל כל מיני דברים. לפעמים היה קשה לשאול אותך דברים, כאילו היית אחרי יום עבודה קשה, או שמשוה הרגיו אותך. כן, את יצאת לסיבוב נוסף, ולפני זה אני זוכרת שאמרת פעמים אחדות, "אוי, אני צריכה חופש, אני מרגישה שאני גורא זקוקה לזה." היית די נסערת, אבל

מובן שלא שמנו לזה לב כל-כך כי ידעתי, שאת עובדת קשה, את מבינה. ובמשך הסיבוב הזה חלית, את זוכרת?

הבת: ממ...

האם: גם בזמן שהיית בתור הזה, היה איזה עניין על האנייה. את זוכרת את זה?

הבת: למה את מתכוונת "עניין על האנייה"?

האם: טוב, לא ידעתי אם זה הדאיג אותך. גבר פרץ לתא של נערה.

הבת: אני לא זוכרת.

האם: והיה שם מאבק נורא. לדעתי, אני מאמינה, שהוא ניסה לנצל את המצב שלה. בזמנו אני חשבתי, שזה דווקא הדאיג אותך די הרבה.

הבת: לא זוכרת את זה.

האם: אני דיברתי עם חברה או שתיים, והן אמרו, "אוי, אל תשימי לב, קליר מספיק מבוגרת בשביל לשמור על עצמה. היא תבין." אבל אחרי התור הזה חשבנו, שאת נראית די מודאגת. איכשהו, אחרי זה לא היית יותר אותו דבר. את יודעת, נראית כל הזמן נרגזת. אף פעם לא נודע לי אם זה היה בגלל המחלה שלך בתור הזה או שזה היה העניין ההוא באותו תור. כשניסיתי דווקא פעם-פעמיים לפתוח בנושא, את כאילו דחית את זה. בכל-אופן — כשחזרת, הצטרפת לגשת לד"ר גולן בעניין המחלה שהייתה לך בתור. אני לא יודעת מה הוא אמר לך. אני רציית ללכת איתך, אבל לא הרשית לי. אמרת, "לא, אני מספיק מבוגרת ללכת לבד." כך שאני לא יודעת מה היה כל העניין באמת; אבל רופא האנייה אמר לי, שהיית צריכה לעבור בדיקת רנטגן, וד"ר גולן לא חשב שזה נחוץ. אני חושבת, שזה היה משהו הקשור בבעיות הפנימיות שלך. בכל אופן, נראה היה שאת מתגברת על זה, וזהו זה. נכון שלעיתים קרובות תמהתי אם את מודאגת מהמחלה הזאת.

הבת: לא.

האם: לא? טוב, אז עכשיו, כשגרנו במלון בויד — היינו שם תקופה די ארוכה. שכחתי כמה — שנתיים או שלוש אני חושבת — ובתקופה הזאת נהייתי שבעה מבתי-מלון. רציית לשכור בית. אבא ואני הלכנו לקנות בית, אבל את אמרת בכל פעם, "אני לא רוצה לענוב את המלון. אני לא רוצה לגור בבית, אני רוצה להישאר במלון." אבל אף פעם לא הסברת לנו למה. לעיתים קרובות תמהתי למה.

הבת: טוב, זה בגלל שאהבתי חיים של מלון. אהבתי את החופש שבהם.

האם: כן, טוב...

הבת: אהבתי לפגוש כל מיני אנשים.

האם: טוב, את רואה עכשיו, קליר, שזה מוביל אותנו לזה שלפני התאונה רצית לפגוש אנשים, ופגשת אנשים והסתובבת הרבה. בילית בנעימים. ופתאום — מאז התאונה שלך — את פשוט לא רוצה.

הבת: מאז התאונה שלי או מאז המחלה שלי?

האם: לא, קליר, בהחלט מאז התאונה * שלך. לנו נראה שזה מאז התאונה.

הבת: טוב, בשבילי זה לא ככה. בשבילי זה הופיע רק תוך... מאז חזרתי לאנגליה.

קליר אמרה, שהוריה נתנו לה הרבה דברים חומריים, אבל הם לא רצו להכירה. אמה שומעת בדברים האשמה. כאילו היא אשמה בכך שהזניחה את קליר באופן חומרי. היא מתחילה לתת דוגמאות כדי להראות שקליר לא "הזנחה".

1. האם: תראי, בכל מה שנוגע לי ולאבא, עשינו את הכול במחשבה, שיהיה הכי טוב. נורא מפליא אותי לחשוב, שאת יכולה להאשים אותנו במחלה שלך.

2. הבת: טוב, את מזכירה את המלה "הזנחה" * אני בכלל לא מתייחסת לזה, כאילו הזנחתי מבחינה חומרית, ואני יודעת, שהיה לי הכול. למעשה, קרוב לוודאי, שמבחינה חומרית היה לי הרבה יותר משיש להרבה אנשים אחרים.

3. האם: כן.

4. הבת: אבל אני חושבת על הצד הנפשי. ילד רוצה תשומת-לב ורוצה להרגיש, שהוא רצוי ושהוא צעיר. אבל תראי, למשל, הלכתי לבית-ספר ובמשך תקופת הלימודים היו לעיתים קרובות כל מיני אירועים. ההורים האחרים באו.

5. האם: כן, אני יודעת.

6. הבת: אבל את —

7. האם: לא יכולתי לבוא.

* קליר שברה את עצם הבריח בגופה כשנה לפני התמוטטותה.

* הנושא הועלה בתחילת חילופי הדברים.

8. הבת: לא יכולת לבוא.

9. האם: לפעמים לא יכולתי לבוא.

10. הבת: יותר לא מאשר כן.

11. האם: זה נכון.

12. הבת: לא, בקושי אני זוכרת פעם אחת.

13. האם: נכון לגמרי.

14. הבת: וזהו אחד הדברים, שכל-כך הרגשתי.

15. האם: טוב, נורא חבל; כאשר היית יותר צעירה לא יכולת להתבטא יותר ולספר לי. לוי היית עושה כך, בטח הייתי מנסה כמה שאפשר לתקן.

16. הבת: טוב, תביני, אני לא סיפרתי לך כלום, נכון?

17. האם: כן, לא עשית עניין. לא אמרת, "אמא, אני רוצה את זה" ו"אמא, אני רוצה את ההוא." אני יודעת את זה. תמיד חשבתי, שאת ילדה קטנה וטובה.

18. הבת: את מבינה, אני בן-אדם מאושר מאוד. אני תמיד כזאת, ונראה שאני עדיין ככה במידה מסויימת. על-פני השטח אני נראית אדם מאושר; אבל מתחת לפני השטח הכול נורא בער אצלי תמיד, וזה עדיין ככה, למרות שלא תמיד אני יודעת מה זה.

19. האם: חבל, נראה שלפעמים לא התבטאת ונתת לי — אני יודעת שהיו מיקרים, שחשבתי לפעמים, שהיית צריכה להתבטא יותר. אבל דיברתי על זה לפני שנים עם הרופא המשפחתי שלנו — אני זוכרת מצויין. הוא גילה הבנה לגילך ולעובדה שלמדת. אז, הוא אמר, "אל תדאגי לה. אם היא תרצה משהו, זה כאן והיא תבקש את זה." באופן טבעי לקחתי את זה לתשומת-ליבי. עכשיו אני רואה, שאולי הייתי צריכה להגיד "משהו לא בסדר, קליר?" ואת בטח היית הולכת לאיזו פינה ומייללת. כן, תראי, ואני הייתי צריכה להשלים עם זה. אבל את תמיד עשית עלי רושם של ילדה שבעת-רצון ומאושרת מאוד. עד כמה שאני יודעת, היה לך כל מה שיכולת לרצות.

20. הבת: כן, היו לי כל הדברים החומריים.

21. האם: כן, כמו שאמרת, חבל שלא התבטאת יותר. הלוואי שהיית עושה את זה לפעמים.

22. הבת: טוב, אף פעם אחת לא הייתי מסוגלת לבטא את הרגשות שלי בקלות — לבטא מה אני מרגישה או מה אני חושבת.

23. האם: כן, כן. עכשיו, קליר, אני אמשיך בדוגמאות, שאת תזכרי ללא-ספק. כעת, כשהיה לך חופש שלישי או חופש בבית-ספר, ולא היה לי זמן פנוי, הייתי משתדלת למצוא זמן כדי לבוא ולקחת אותך העירה. היינו יוצאות לשתות תה ולהסתכל בחנויות.

24. הבת: אני לא זוכרת את זה.

25. האם: לעיתים קרובות חזרתי ואמרתי לאבא, "אתה יודע, נראה לי שקליר בכלל לא מתעניינת בחנויות." לקחתי אותך לחנויות גדולות, במקום שנערות קטנות אחרות יכלו להגיד "אוי, אמא, תסתכלי פה! אוי, אמא, תסתכלי שם! נכון שזה יפה? נכון שזה נחמד?" אני אפילו הצבעתי על דברים, והייתי אומרת, "אוי, קליר, איזה גלימה יפה, לא?" "אממ, אולי יש אנשים, שזה בסדר בשבילם — יש אנשים שזה יכול להתאים להם." אני אהבתי תמיד בגדים, וטבעי שהתעניינתי בגלל שאני חופרת. חשבתי, שגם את תהיי... אבל לא נראה לי בכלל, שאת מתעניינת, ואני העליתי את זה בפני הרופא פעם או פעמיים. הוא אמר, "אוי, כשהיא רק תתבגר היא תשים לב לבגדים." במידה מסויימת את מודעת לבגדים, ואת אוהבת בגדים יפים, אבל זאת אינה הדרך שלך, ולא בזה את מבטאת את עצמך.

26. הבת: טוב, אני מאמינה, שאני —

27. האם: ולכן אני מרגישה בהרבה דברים שאת כוזאת.

28. הבת: אני מאמינה, איך שלא יהיה, שעברה עלי תקופת התבגרות קשה ביותר מכל מיני בחינות. אני יודעת, שההופעה שלי לא הטרידה אותי בכלל. הייתי ממש פראית.

29. האם: כן, פעם.

קליר אינה מאשימה את אמה במחלתה (1). היא דוחה את המחשבה שהיא חולה. היא מנסה לדבר על "הזנחה" — הזנחה במונח של אי קבלת אישור להיותה אדם ממשי.

אמה מביעה חרטה על כך שקליר לא התבטאה יותר (15, 19, 21).

אבל בחילופי הדברים, כשקליר מנסה להתבטא כעת, אין האם מראה רצון שקליר תבטא עצמה. את מאמציה של קליר לעשות זאת (4, 6, 8, 12, 16, 18, 22, 26) קוטעים או שמקבלים אותם בהסכמה מעושה, ולאחר-מכן חוזרים או מתעלמים ממנה.

כאן אפשר לשים לב לאטימות של האם לבתה כאדם נפרד ושונה ממנה. היא אינה מבינה, שכנראה בתה אינה אוהבת מה שהיא עצמה אוהבת. משהו צריך להיות לא בסדר איתה. לזה נוספת החלפת משמעויות נסתרת במונחים "התבטאות" ו"לעשות עניין". מובע יחס חיובי ל"התבטאות" ויחס שלילי ל"לעשות עניין". האם מתלוננת על כך, שהבת לא התבטאה יותר. מאידך-גיסא — היא חשבה תמיד, שהיא ילדה קטנה וטובה, בגלל שהיא לא "עשתה עניין". אבל אם היא מתבטאת עכשיו, זה נקרא לעשות עניין.

כלומר — לפי האם — הצהרה של הבת היא "התבטאות עצמית", אם היא באה בהמשך ל"עצמיות" שהאם מייחסת לקליר ("נערות קטנות אחרות יכלו להגיד"). בכל אופן — כשקליר מתבטאת די ברור אבל היא אומרת משהו שונה מהמושג של אמה על מה שבתה צריכה להרגיש, זה מתקבל כאילו יש כאן עניין לרופא. ללא-הרף מתעוררת כאן הקאטגוריה של משהו-לא-בסדר-צורך-טיפול — לא-עונש-מוטב רופא ממשטה. וכשהיא (הבת) רק מתחילה אולי לבטא את עצמיותה "האמיתית", ממהרת האם לחתום את הפתיחה (23, 25). האם מבלבלת את את בתה, מסיטה את הנושא מהאפשרות שהיא עצמה הוניתה את קליר, לעניין כשלונה של קליר לבטא את עצמה, ומבלבלת "התבטאות" עם בקשת דברים ועם "עשיית עניין". כך מוצאת קליר את עצמה דנה בשאלה, האם היתה או לא היתה לה התבגרות "קשה". נראה, שגברת צ'רץ' תופסת "התבטאות" רק במושגים של לבקש דברים, לעשות קשיים ולעשות עניין.

מתמיה, עד כמה רב חוסר ההתאמה בין מה שגברת צ'רץ' אומרת שהיא אומרת לבין מה שהיא אומרת באמת. למשל, היא חוזרת וטוענת, שהיא שוכחת דברים ומה שעבר — עבר. היא מייצעת לקליר לעשות כן. אולם היא "שוכחת" דברים בדרך מיוחדת. היא מדווחת על דברים באריכות, ומגבילה את הדו"ח שלה באומרה, כי היא שוכחת את הדברים.

אחרי סיפור כזה שאירע לפני עשרים שנה, אמרה האם, "אני חושבת, קליר, על הדברים ההם — אני מתכוונת, שאני שוכחת ונותנת לזה לעבור."

קשה מאוד, בוודאי, לדעת איפה אתה נמצא, אלא-אם-כן יש לך עמדת תצפית מחוץ ליחסים הללו. היא אומרת, "אני עושה א' ואו היא עושה ב'." אז היא אומרת שעשתה א', ומצפה לכך שקליר לא תבחין בכך שהיא עשתה ב'.

המצב הנוכחי נראה דומה לזה שהיה קיים לפני התמוטטותה של קליר; גם אז לא אמרו לה, כנראה, אמה ואביה לפחד מהמון, לפחד מגברים וכו'. הם אמרו

לה, שהיא פחדה ושהיא מפחדת מהמון ומגברים*. הם לא אמרו לקליר, שהיא רעה בגלל שהיא מרגישה X; הם לא אסרו עליה להרגיש X; הם גם לא איימו עליה ולא הענישו אותה על שהרגישה X. פשוט אמרו לה שהיא מרגישה Y. נקל לשער מה קורה לאדם, הנוח לקלוט התייחסות ממין זה משנותיו הראשונות? ההתרחשות חוזרת על עצמה. קליר מצהירה דבר-מה, ואמה מערערת זאת

באומרה:

1. היא לא מתכוונת באמת למה שהיא אומרת, או
2. היא אומרת את זה בגלל שהיא חולה, או
3. היא לא יכולה לזכור או לדעת מה היא מרגישה או מה היא הרגישה, או
4. אין לה הצדקה להגיד את זה.

בעיקבות זה באה הצהרה מפי גברת צ'רץ, והצהרה זו גותנת תוקף, בלי כוונה, לדבריה של קליר. בכך היא סותרת את עצמה. היא מוסיפה הצהרת-ביניים סופית, ודוחה את הסתירה, וכך היא מחזירה לקדמותו את חוסר התיאום בין דבריה שלה לבין דבריה של קליר.

דוגמא לכך:

1. קליר אומרת, שאמה מגסה "לרפות את ידיה" מלצאת מבית-החולים.
2. אמה מערערת זאת באומרה, שהיא רוצה אותה מחוץ לבית-החולים,
3. היא ממשיכה "לרפות את ידיה" מלעזוב, וחותרת את דבריה ברומזה.
4. ג. שזה עתה אימצה את ליבה לבוא הביתה.

היא ממשיכה אם כן:

האם: אין לנו מזל, שיש לנו עכשיו מקום נורא קטן. אני מתכוונת לכך, שתמיד היינו רגילים למקום גדול. הנה לך, למרות שאני אוהבת גם מרחב. אנחנו צריכים להשלים עם זה, את מבינה, גם אם זה צריך להיות כמו היום. ואני לא חושבת, שאביך ואני נוכל עוד להרשות לעצמנו מקום גדול כמו שהיה לנו פעם. כמו שכבר

* האם הורים משפיעים על ילד פרה-פסיכוטי בכך שהם מהפנטים אותו במובן מסויים; או האם היפנוזה היא התנסות במודל פסיכוזה, וזה שמשפיע על הקשרים; או ביתר דיוק אולי, האם התנסות במודל פרה-פסיכוטי היא המשפיעה על הקשרים? בהתנסות בהיפנוזה יש צדדים אחדים שדומים לאלו שבקשר שבין ילד פרה-פסיכוטי לבין הורה, בקשר כמו שהוא. מכל מקום, קשר זה הינו מסובך מכדי שיצויין כקשר היפנוטי ללא כל הסתייגויות.

אמרתי לך פעם, ככל שאת מתבגרת, וככל שאנחנו מתמקמים, את לא יכולה להרשות לעצמך עוד אותן מותרות.

הבת: טוב, אני לא מוכרחה לגור איתכם, לא?

האם: לא, קליר, תראי, הנקודה היא, שאפילו היית גרה באכסניה, היית חיה בין יותר מחצי תריסר אנשים.

הבת: אני יודעת.

האם: את רואה. ואם יהיה לך חדר לעצמך, הוא יהיה קטן מאוד.

הבת: טוב, יש תיקווה שאני אתגבר על הקושי הזה, כשאני אעזוב את בית-החולים.

האם: מקווה, מקווה.

צירוף התימרונים הרבים בעת ובעונה אחת הוא הנותן לראיונות הללו אופי

מיסטי.

להלן חוזר הנושא — האם סביר שקליר תישאר בבית.

האם: את יותר מיושבת עכשיו משהיית בפעם הראשונה שנכנסת?

הבת: כן.

האם: כן, וכאן מתחילה בעיה קשה, כי זה מגביל אותך בכל מיני פעילויות, נכון? וכשמגיעים לזה, או גם בפעילויות המשפחתיות; כי תראי, אם תבואי הביתה, אני לא ארצה להזמין אף אחד כשאת תהיי בבית, כי אני מרגישה, שאת רוצה שקט.

הבת: אבל לי לא איכפת, שיש אנשים בבית.

האם: הינה, את רואה.

הבת: בעצם, אני רוצה את זה.

האם: את רוצה?

הבת: כן. אני אשמח לראות אנשים אחרים.

האם: אבל תראי, פעם או פעמיים, כשדודה סיסי ודודה אלזי נתנו קפיצה, את ערכת את השולחן לאוכל ואז קמת ואמרת, "אני לא יכולה לשבת עם הרבה אנשים", והלכת לחדרך.

הבת: טוב, אני לא יודעת איך הייתי מגיבה עכשיו.

האם: טוב, הינה לך, קליר, תראי. וזה מבייש אנשים אחרים, וזהי הצרה. זאת

אומרת — אני יכולה לעמוד בזה, אביך יכול; אבל תראי, באופן טבעי אנשים אחרים מרגישים, שהם מפריעים! זוהי הנקודה.

הבת: צריך פשוט לקבל את זה. זה רע מאוד אם הם מרגישים, שהם מפריעים.
האם: טוב, במובן מסויים זה ככה. אבל הנקודה היא, שאת לא יכולה להמשיך לחיות ככה. חיינו של אדם צריכים להיות מעורבבים ומגוונים, משהו כזה, לא?

נושא נוסף היה — חברים. קליר אומרת, שהיא לא חיבבה את החברים הנחמדים, שאמה אומרת עליהם כי קליר חיבבה אותם דווקא, והיא אינה רוצה לראותם. אמה מרגישה, שקליר תיאלץ להתגבר על הקושי הנוסף הזה, לפני שתוכל לחזור הביתה.

הבת: לא, אין לי חשק לראות אותם.

האם: לא.

הבת: אני מעדיפה חברים חדשים.

האם: כן? אפילו את לוסי גרין?

הבת: אוי, לא איכפת לי לראות אותה.

האם: את יודעת, כמובן, שהיא מתרגשת בקלות, לא?

הבת: כן, אבל עם זה — ביליתי איתה הרבה זמן.

האם: כן.

הבת: והיא מכירה אותי טוב מאוד.

האם: כן. אולי היית רוצה, שהיא תבוא בשבת כלשהי, כשתהיי בבית?

הבת: אפשר.

האם: יש נקודה אחת רק, כמובן, אני לא יודעת כמה ילדים יש לה עכשיו. אני

חושבת —

הבת: שניים.

האם: יש לה שני ילדים או שלושה. טוב, כמובן, אם היא צריכה להביא את הילדים איתה; הילדים, זה כבר יכול להיות יותר מדי בשבילך. אלו ילדות, כמובן, אבל הן נורא שובבות.

הבת: כן, אני בטוחה, שהן כאלו.

האם: אני לא יכולה לדעת איך הן היום, כי זה שנתיים שלא ראיתי אותן. (הפסקה בת חמש שניות). טוב, קליר, יש עוד משהו, שאת היית רוצה להגיד או לשאול?

הבת: היום אין לי כמעט כלום בראש.

האם: כן? ... את עדיין מקוררת?

הבת: כן, קצת. (הפסקה בת עשר שניות).

עלינו לזכור, שההורים נאבקים נואשות בתוך המיגבלות שאותן היציבו להם ההורים שלהם.

פעם התמרדה אמה של קליר באמה. פעם היתה לה חופשה אחת בת שבועיים בשנה. ממש לפני שהיה עליה לצאת לחופשה יהודה בפעם הראשונה בחייה (קליר היתה אז בת 19), "הציעה" לה אמה לקחת את קליר עימה לחוץ-לארץ למשך אותם שבועיים. פירושו של דבר היה, שעל גברת צ'רץ' מוטל היה לוותר על חופשתה ולהישאר, מאחר שקליר עזרה בעסק של הוריה. אמה של גברת צ'רץ' אמרה, כמובן, שהיא צריכה לוותר, וזה חייב את גבי צ'רץ' לבטל את הכרטיסים ברגע האחרון ולהפסיד כסף בעיסקה. גברת צ'רץ' התנגדה לכך.

האם: א, את מכירה ודאי את הסבתא שלך. מה שהיא יכולה לחולל. והיא אמרה, שאני אנוכית. אני אמרתי: "לא, אני לא כזאת! אם את היית יודעת על מה אני וויתרתי למען הילדים שלי, למען המשפחה שלי ולמען העסק, לא היית אומרת, שאני אנוכית." רק פעם אחת התמרדתי. אמרתי: "תמיד אני אומרת 'כן, וכן' לכל דבר. פעם אחת אני מתמרדת! זה לא מתאים לך, כמובן." זה נגמר, כמובן, בזה שאת נסעת, ואני ביטלתי את החופשה שלי. וזהו זה.

לפעמים נראה היה, כאילו קליר ואמה עשויות להתאחד כנגד מר צ'רץ', אבל מעולם לא קרה כדבר הזה ממש, כי קליר תפסה באביה בדיוק אותם דברים, שעל גברת צ'רץ' היה לדכאם בעצמה. להלן מאבקה של קליר לאשר את התוקף של התנסויותיה.

הבת: טוב, אני חושבת שהייתי, כנראה, רגישה באופן קיצוני...

האם: בטח היית.

הבת: לכל הדברים האלה, כי לפעמים זה עוד חוזר.

האם: טוב, נסי לא לחשוב על זה.

הבת: אני לא חושבת על זה. אני פשוט לא חושבת על זה.

האם: לא.

הבת: העניין הוא, שזה חוזר אלי.

האם: כן.

הבת: אפילו, אני לא חושבת —

האם: טוב, זה חוזר אלי. טוב, את יודעת, שהזכרת את המיקרה ההוא של החופשה.

זה גורא משונה. לפני שבועיים בערך שכבתי לילה אחד במיטה, ונזכרתי בזה, כאילו

זה קרה אתמול, וחשבתי: "באמת מעניין, אם המיקרה הלא כל-כך חשוב הזה

הרגיו את קליר." חשבתי ככה, בגלל שלפני זמן קצר, כשכתבת לי את המכתב

הקטן ההוא, חשבתי: "מעניין באמת אם זהו אחד המיקרים, המרגיזים את קליר.

היא עדיין מתרשמת מזה!"

הבת: טוב, מה שקורה הוא שאני מתמרדת, כשהדברים האלה חוזרים.

האם: מממ...

הבת: במיוחד נגד זה! אני יוצאת כל-כולי לפעולה, ואני מרגישה כי אני חסרת

אונים ואינני יכולה להשתלט על זה.

האם: טוב, הרופאים יראו, כנראה, מה אפשר לעשות בקשר להרגשה הזאת.

הבת: תראי, לפני ארבעה חודשים, כשהתנפלתי על אבא —

האם: בסוף אוגוסט.

הבת: טוב, כשהוא נכנס אותו יום, כבר הייתי נסערת מאוד, והוא אמר לי משהו

שלא מצא חן בעיני, עכשיו אני לא זוכרת מה זה היה; איבדתי תיכף את השליטה

על עצמי, ולפני שידעתי מה אני עושה, התחלתי להשליך חפצים לכל הכיוונים.

אחזתי בו וכמעט העפתי אותו מבית-החולים. אני לא יודעת למה עשיתי את זה.

האם: ויותר מאוחר הצטערת על כך ובכית, לא?

הבת: טוב, אני לא יודעת אם הצטערתי. איכשהו, אני לא חושבת, שאני מצטערת.

לפי דעתי, אני לא מצטערת אבל לפי דעתו של אבא אני הצטערתי דווקא. כמובן,

אני מקבלת את זה פשוט כמו משהו, שרק אני לא יכולה לעשות בו משהו.

האם: טוב, זו בעיה, לא?

הבת: ואני מרגישה, שאני עדיין כואת. עדיין יש בי משהו העושה אותי —

האם: העושה אותך לתוקפנית?

הבת: גורם לי להרגיש ככה. קוראים לזה "תוקפנות", כנראה.

האם: אין לך יותר מדי שמש בעיניים, קליר?

ברור שלמיקרה הזה יש חשיבות מיידית ועליונה לגבי הגברת צ'רץ'. היא

דוחה את זה, ואומרת, שהיא זוכרת הכול בעיקר בגלל חשיבותו של העניין לקליר.

עם זאת — היא ממעטת בערכו של העניין עד למינימום ("המיקרה הלא כל-כך

חשוב ההוא"). התוקף, שגברת צ'רץ' מחפשת לעצמה בהתמרדות, נפסל על-ידיה,

כשקליר מתחילה לחזק את ההתמרדות של אמה, ונותנת בעצמה ביטוי להתמרדות

("טוב, הרופאים יראו, כנראה, מה אפשר לעשות בקשר להרגשה הזאת").

גברת צ'. מחפשת חיוזוק אצל בתה: כשהיא משיגה את החיוזוק הזה, היא

פוסלת אותו. זוהי צורה אחת של בגידה. היא משלימה את המצב בשינוי פתאומי

של הנושא: "אין לך יותר מדי שמש בעיניים, קליר?"

כשגברת צ'. דנה עם קליר על אביה, ומזכירה אותם ביטויים שבהם השתמשה

כשדיברה עליו איתנו, בהיעדרה של קליר, הריהי בעצם שבה ופוסלת את הבת.

למשל — קליר אמרה:

אני לא מרגישה תוקפנות, בגלל שהוא שינה את העסק, אבל אני כן מרגישה תוקפנות,

בגלל שהוא היה כישלון.

אמא, בכל-אופן, לא יכלה להרשות לעצמה לאשר בגלוי הרגשה זו של בתה,

למרות שהיא הודתה בפנינו כי היתה לה הרגשה זהה.

האם: כן, בסדר, אבל הוא לא לגמרי אשם בזה.

הבת: אני חושבת, שאיכשהו אני חושבת שכן.

האם: תראי, הוא עבד תחת... היו לו קשיים גדולים בזמנו — הרבה דברים שלא

ידעת עליהם כלל — הינה, הגיל שלו.

הבת: טוב, אני חושבת, שאני מרגישה, כי הוא איכזב אותך.

האם: אוי, לא. לא, קליר. לא הייתי אומרת, שהוא איכזב אותי.

הבת: טוב, ככה אני —

האם: בסדר, זאת הדעה שלך. את זה אני לא יכולה לשנות, אבל הייתי אומרת,

שהוא לא איכזב אותנו.

כשגברת צ'. אומרת, שהם תמיד הסתדרו יחד, שוב לובשים הדברים צורה

מיסטית לגבי קליר. קליר מרגישה, שאם זה נראה כך, זה רק בגלל שאמה "רדתה"

בה כל-כך, עד שהיא מצאה כי מוטב הרבה יותר להיכנע מאשר להתווכח. לאמיתו

של דבר עונה אמה על כך באומרה, כי זה נכון בחלקו. היא רק מסיימת בהצהירה בהחלטיות, שכאן אין זה מיקרה כזה. לקליר חסרה התשובה, והינה אמה שואלת אותה, אם יש משהו אחר, שהיא יכולה לחשוב עליו. קליר אומרת, כי היא מתקשה לתרגם את מחשבותיה למלים, ואמה אומרת לה שהיא (קליר) אינה כזאת שעושה עניין. ברור ש"עניין" כאן פירושו — להגיד מה שגברת צ'רץ אינה רוצה לשמוע. הדבר הבא, שהיא שואלת את קליר הוא, אם עכשיו היא יכולה להגיד במלים מה שהיא רוצה להגיד. קליר עונה, כי היא שכחה. גברת צ'רץ שמה חותם על אובדן הזיכרון של קליר, וכך היא מסיימת את חילופי הדברים ביניהן.

האם: אני חושבת, שהסתדרנו יופי יחד. אני לא חושבת שבמשך השנים היה משהו שהפריע לנו ממש לחיות.

הבת: אלא שלך יש אופי רודני.

האם: טוב, קליר, אני אשת עסקים, תראי, זה בא עם זה. תמיד הייתי —

הבת: אני מעדיפה להיכנע מאשר להתווכח על החלטה שלך.

האם: כן, לפעמים זה ככה. כשאת מארגנת את העסק, את מכניסה גם הביתה קצת מזה. אבל לי נראה, שהסתדרנו יופי במשך השנים, אבל אני לא יודעת, מה את חושבת.

הבת: כן, אבל כמו שאמרתי, את טיפוס רודני.

האם: תמיד השתלבנו יופי זו עם זו, והיה זמן שהייתי שואלת לדעתך, ואת היית אומרת לי את דעתך — היבעת דעות בפומבי, כמו שאני היבעתי את דעותיי, אבל עשית זאת מתוך הבנה. יכולנו להתגבר על כל הדברים האלה (35 שניות הפסקה). יש עוד משהו, שאת יכולה לחשוב עליו?

הבת: אני מוצאת, שקשה לי מאוד להגיד במלים מה שאני חושבת.

האם: יכול להיות, שזה משהו, שאינך יכולה לומר במלים (25 שניות הפסקה). קליר — נקודה אחת אני יודעת — את לא אוהבת להיות אף פעם אחת... אף פעם אחת אינך אוהבת, שיעשו ממך עניין גדול?

הבת: תלוי למה את מתכוונת ב"עניין".

האם: בסדר, אגיד זאת בגלוי: לכל פעם שהרגשתך היתה רעה, מה שקרה לעיתים רחוקות מאוד, אני יודעת, ואם שאלתי אותך יותר מפעם או פעמיים, "אוי, קליר, איך את מרגישה — יותר טוב?" את יודעת — "אוי, אני בסדר גמור, תפסיקי לדאוג לי כל הזמן" — אני בסדר גמור, תפסיקי לדאוג לי כל הזמן! הייתי אומרת,

שאת נראית לעיתים קרובות כאילו את לא רוצה, שמישהו יעשה יותר מדי עניין מסביבך (45 שניות הפסקה). עכשיו את יכולה להגיד במלים מה שאת רוצה להגיד?

הבת: שכחתי עכשיו מה זה היה (55 שניות הפסקה).

האם: זה מוזר מאוד, כמוכי, כשאת רחוקה מהדבר, את חושבת כל מיני דברים; כשמגיעים לעניין, את שוכחת.

לא רצינו להדגיש כאן כל-כך את התגוננותה הפנימית-אישית של האם; רצינו להדגיש, שהיא אכן חייבת להגן על עצמה, שמא יעלו בה רגשותיה שלה. היא עושה זאת על-ידי כך שהיא גורמת לקליר עירבוביה שלימה בתוכה, נוטלת מפיה דיבור, מוחקת את זכרונה, בקיצור — היא גורמת לבלבל באישיותה של בתה. ייתכן, שפעולותיה של גברת צ'רץ משרתות מטרה זו, אך אין פירושו של דבר שהיתה כאן בהכרח כוונה תחילה.

הבה נחזור לעניין החיבה: לדעתנו, גברת צ'רץ היתה חייבת להאמין בכך שהיא וקליר חיבבו זו את זו, אלא שהיא לא היתה מסוגלת להודות בכך. הרגינו אותה במיוחד רצונה של קליר להעמיד לדיון את ההידלדלות הרגשית שחלה ביחסיהן ולא — העובדה שזה אומנם היה המצב.

כשהצליחה קליר למשוך "עניין" יותר מכרגיל, תודות לראיונות שלנו, ולפני שהחלה לאבד את זכרונה ולשתוק (מבחינה קלינית החלה קליר להראות סימני שיכחה-אמנויה ואלם-מוטיזם), טענה, שאמה לא העניקה לה מעולם חיבה ספוג-טאנית, ולא רצתה לקבל ממנה חיבה ספונטאנית. קליר טענה כך גם כשאמה נישקה לה, וציפתה לנשיקה ממנה. יותר מזה — לדבריה של קליר — לא רצתה אמה מעולם, שהיא תחבב מישהו "באמת". אמה, כך אמרה, ניסתה "להרוס" את רגשותיה כלפיה (אל אמה), כלפי חברותיה וכלפי הגברים. קליר אמרה, שכעת אין לה כל רגש לאמה. היא לא שנאה אותה ואף לא היתה מרה כלפיה. היא היתה פשוט שוות נפש.

קליר השתמשה במונח "ריפוי ידיים" למה שאנחנו התייחסנו כביטול, אי מתן תוקף, אי מתן חיזוק. היא אמרה, שריפו את ידיה ולא נתנו לה לחוש או לגלות רגש אמיתי. דבר זה מתייחס, קרוב לוודאי, לתקופה שלאחר מות אחותה התינוקת, כשקליר היתה בת 3. היא אף אמרה, שאמה לא חיבבה את מיכאל או את בעלה, ועל כל אחד מהם היה להעמיד פנים, שהינו שונה ממה שהוא.

ראוי לציין, שגברת צ'רץ הצליחה בדרך-כלל למנוע את קליר מלזכור מיקרים מיוחדים שיסייעו להשקפה זו, והיתה זו היא דווקא, שהוכיחה את המהימנות של השקפה זו.

יותר משנים-עשר פסיכיאטרים ואנשי מדעי החברה, שלמדו את הראיונות הללו, ציינו והדגישו כי יש מידה רבה של העדר חמימות בגברת צ'רץ ובבתה. אנו רוצים לעמוד במיוחד על הלהץ שהפעילה על קליר הכחשת-ההכחשה הזאת, והכחשת-ההכחשה.

המיסטיות גורמת לשינוי משמעויות ולשינוי עמדות. ברור שלאביה ולאמה של קליר חשוב מאוד להאמין כי לקליר היו רגשות חיבה לפני "מחלתה". ובכל אופן הם מתייחסים אל מה שמכונה בדרך-כלל "רגשות", במונחים של התנהגות בלבד. כך, הם טוענים, חיבבה קליר את הוריה, כי היא נישקה להם נשיקת ליל מנוחה. הם מתעלמים מהצהרתה של קליר, כי היא עשתה זאת מתוך פחד ומתוך חובה. הוריה של קליר חרדים במיוחד שקליר תגיד בפנינו, כי אין היא חשה חיבה, כי זה עלול לטעת בנו רעיונות מוטעים.

ראינו שגברת צ'רץ נכשלה בהשגת אוטונומיה במשפחתה. ידועות לנו סיבות אחדות לכך — אחותה הצעירה מתה, כשהיתה בת 3; אביה מת כשהיתה בת 8; אחיה הצעיר היה חולה והיא נאלצה לטפל בו; אמה בילבלה אותה וניצלה אותה; היא נישאה לאדם שלדבריו, נשא אותה "כיוון שהיתה טובה לאמה"; היא איבדה את בתה השנייה, וכן הלאה. גברת צ'רץ עצמה ספגה 400 "מלקות", שעשוה לקליפה ריקה, כנאמר באחד הדו"חות עליה. ומאחר שגברת צ'רץ מצאה את הטעם לחייה בקליר, וראתה בה את התגשמות חייה שלה, מובן והכרחי הדבר, שהיא נטתה להרוס לא רק את העולם הפנימי שלה, אלא גם את זה של קליר.

מכאן שקליר נלכדה בכישלון הכפול של אמה — המאבק להשגת אוטונומיה מאמה שלה ולמציאת דרך בין האבדות השונות בחייה. באבלה של גברת צ'רץ על אותן אבדות ישנות, נהרסו במידה ידועה שני אנשים חדשים — קליר ומיכאל.

ביחסיה עם בעלה, עם מיכאל ועם קליר השתמשה גברת צ'רץ באותן עמדות ובאותן צורות התנהגות ממוסדות, ששימרו את ה"קליפה" שלה. בכל זאת לא יכלו שני ההורים להימנע לחלוטין מספונטאניות ביחסים עם ילדיהם. הם עצמם נזקקו לאותה חיבה, שאותה לא יכלו להעניק. מר צ'רץ העיר פעם: "עשינו כל מה שידענו כדי לרכוש את ליבם (של מיכאל ושל קליר), אבל יש לי ספק אם נתנו

להם הרבה." כל הבעת חיבה הפחידה אותם, בכל-אופן, והם הנקוה בעודה באיבה. עם מיסוד חיי המשפחה, ראו ההורים בכל מי שמצוי היה מחוץ למשפחה משתנה, מאיים, צופה ומישהו שיש להיזהר ממנו ואין לסמוך עליו. בעולמם זה של האדון והגברת צ'רץ לא באה עוד בחשבון האפשרות של איזה שהוא ביטוי עצמי ספונטאני, בלתי מכוון, ביטוי עצמי של אָמון באחרים, מבלי להכתיב זכויות — שהרי החיבה הכנה, שאותה חסרו כל-כך ושממנה פחדו כל-כך, נסוגה בהם יותר ויותר. איננו יודעים, אם הם ידעו "על איזשהו מישור", כמו שאומרים, מה היא חיבה אמיתית; אפשר להוכיח, שהם ידעו שמץ מזה. אך למעשה, שימשה ה"חיבה" בתפקיד סטריאוטיפי בלבד. "חיבה", "תשומת לב", "הונחה" וכן הלאה לא היו כלל נושאים לשיחה ("במשפחה שלנו אין מפטפטים הרבה אף פעם אחת"), זה היה "עניין".

כשקליר קראה לגברת צ'רץ "מנהלת עסקים" ולא אמא — והיא עשתה כך לעיתים קרובות — התכחשה לכך האם. לאחר-מכן — מתוך חוסר תשומת-לב, כנראה — נתנה האם דוגמאות למה שזה עתה התכחשה לו. בהמשך אמרה קליר, שאמה נוטה "להמעיט" ברגשותיה עד למינימום. גברת צ'רץ אומרת בטון ובאופן המזכירים דיוות בפגישה מינהלית:

האם: אוי, אני לא יודעת. מובן, שאני יודעת, שזה עניין רציני, אבל לא שמתי לב לכך שאני מנסה (צוחקת) להמעיט משהו — בכלל לא שמתי לב לכך. אתה (המראיין) שם לב לכל הנקודות האלה.

הבת: אני מבינה את זה.

האם: יכול להיות. אולי אני לא שמתי לב. אני חושבת, שאולי זה נובע מהעובדה שאני יודעת, כי אני תמיד מנסה — ותמיד עשיתי את זה — ניסיתי לגרום לאנשים להרגיש נוח. תראי, אני נפגשתי בחיים שלי בעבודה עם כל מיני אנשים, ואם רק יכולתי, ניסיתי להיראות נעימה בעיניהם. כשקרה משהו הכי קטן, תמיד ניסיתי, את יודעת, כאילו "אוקי, זה בסדר" — שהם ירגישו יותר נוח בעבודה, את מבינה. כך אני משערת, שאולי תוך כדי שעשיתי ככה, עשיתי את זה גם בכיוונים אחרים באופן לא מודע. אני לא יודעת. אני זוכרת, שלפני שנים, כשבעלי ואני היינו בעסקים, היה לנו צוות גדול של צעירים. כמו שאת יודעת, אנשים צעירים הם רגישים מאוד בעבודה. כשהבוס עובר על ידם, הם מסתכלים כך כאילו הם אומרים: "הדיקטאטור הגיע!" (צוחק). אני ניסיתי, שיהיה להם נוח בעבודה שלהם —

ביסיתי ליצור חבורה מאושרת, משהו כזה. זוהי אולי סיבה אחת (10 שניות הפסקה). קליר, יש עוד משהו שאת יכולה להגיד?

בהקשר הזה יש לציין, כי רגשות מיניים נסבלו, רק אם הם פעלו במסגרת מימסדית. את הרגשות המיניים, שאותם שמרה קליר לגמרי לעצמה, גינו ההורים במונחים רבי עוצמה, כאילו היו התנהגות מינית ממש. נראה, שהגיגוי נובע מהגבולות שתחמה אמה לצורת הקירבה בין אנשים; אמה קבעה, כי כל אחד מרגיש, שהוא חייב למלא את התפקיד, שהמימסד דורש ממנו למלא. חובתו של אדם לעשות כן. מי שעושה פחות מכך, הוא אנוכי.

הספונטאניות, במיוחד הספונטאניות המינית, מערערת מעיקרה נהגים ממוסדים, חלוקת תפקידים מוקדמים וקבלת תפקידים. חיבה ספונטאנית, מיניות וכעס, היו מנפצים לרסיסים את קליפותיהם של האדון ושל הגברת צ'רץ.

האם: ... ויום אחד רציתי לנשק אותך ואת התפרצת עלי — הרעשת ככה — "אל תנשקי אותי! אל תנשקי אותי!" ובטח שאני אמרתי — "ד"ר רידינג טיפל בך אז — אני אמרתי את זה לד"ר רידינג, והוא בטח אמר לך על זה משהו. טוב, בכל-אופן, הוא אמר לאביך: "תגיד לאשתך לא לנשק את קליר." אני שואלת את עצמי לעיתים קרובות, למה זה נהיית ככה. מאז אותו מיקרה אנחנו לא מנשקים אותך, כשאנחנו באים או כשאנחנו הולכים.

הבת: נשיקה זה סימן לחיבה (צריך לציין, כי את קליר מעניינת חיבתה של האם אליה).

האם: בסדר, זה נכון.

הבת: בסדר, אני לא חושבת, שאני מרגישה —

האם: את לא מחבבת, זהו? (ביעילות רבה היא מעבירה את הנושא לחיבתה של הבת אליה) לא? אוי, אימך ואביך — זה בכל זאת נראה מוזר, לא?

הבת: לא. אני באמת לא חושבת.

האם: במיוחד כשלא מתראים, נגיד, כמה ימים או שבוע, וכשנפרדים — בדרך-כלל מתנשקים לשלום. אני יודעת, כמובן, שהיום הרבה אנשים אינם עושים את זה. אבל לא ידעתי אם זהו אחד מהרעיונות המודרניים האלה שאותם טיפחת.

הבת: לא. אני חושבת, שזה פשוט חוסר רגש חיבה, זה הכול.

האם: ולמה רגש החיבה הזה אינו קיים?

הבת: טוב, אף פעם אחת לא חיבבתי אותך יותר מדי.

האם: לא? את יכולה לתת איזושהי סיבה? — ובכל זאת, קליר, חיבבת אותי, דווקא כשהיית קטנטונת. אני זוכרת, כשהיית ילדה קטנה. עכשיו זה חוזר אלי, אני זוכרת, כשהיית בת שנה. אני הייתי במיטה, הייתי חולה שלושה חודשים. אני הייתי במיטה, ואת אהבת לשבת על המיטה שלי ולחבק אותי. אני יודעת שלפעמים, למעשה, כל-כך כאב לי עד שלא יכולתי לסבול, ואת אהבת — היית בדיוק בת שנה, כשהתחלת ללכת. היית מטפסת ועולה על המיטה שלי, עד שהצטרכת ללכת לבית-הספר. באותו זמן, אני זוכרת, קם אביך לעבודה בשעה שלוש בבוקר, ובגלל זה הוא נח כל יום אחרי-הצהריים. הוא היה שוכב במיטה, ואת היית עולה לו על המיטה, ומשחקת איתו. הרגליים שלי לא היו כל-כך בסדר אז, ואני שכבתי לנוח לפעמים אחרי-הצהריים, שמה את הרגליים על כיסא, ואת היית מטפסת עלי ומחבקת אותי, ועושה עניין, עד שהצטרכת ללכת לבית-הספר. היית אחריי בכל מקום, עד שהלכת לבית-הספר. ואני זוכרת, שאחרי המחלה הזאת נסעתי לשישה חודשים לנוח על הוף הים — ופשוט — ואת פשוט לא נתת לי לצאת מתחום הראייה שלך: "אני רוצה את אמא, אני רוצה את אמא!" המשכת הרבה זמן. אני זוכרת, שפעם אחת, זה היה בסוף-שבוע, אמא שלי הציעה לקחת אותך הביתה לסוף שבוע. היא אמרה: "תני לי לקחת את קליר איתי הביתה. היא תישאר איתי וזה ישבור את זה." ואמא לקחה אותך הביתה באותו סוף-שבוע. זה היה בטח סוף-שבוע נורא, אלא שאני הבטחתי לבוא לקחת אותך ביום ראשון. "אל תשאירי אותי יותר מדי זמן!" — נו, האם כל זה איננו סימן לחיבה? — זה הכול סימן לחיבה.

בקטע זה רומזת גברת צ'רץ, שזה כמעט בלתי-אפשרי, שבתה אינה מחבבת

אותה כעת: היא שואלת את קליר: "את יכולה לתת איזו סיבה?" והיא עצמה ממשיכה, בדרך אופיינית לה, לספק חלק מהתשובה. היא לא יכלה לשאת את חיבוקיה של קליר, ולכן נתנה את הקטנה לאמה כדי שהיא תשבור אותה. נראה שהן הצליחו בכך. היא סיפרה, שהמרצתה של אמה סייעה בידה לשבור את הקשר של קליר אליה, ואפשר לפרש את סיפורה אחרת רק בקושי רב. היא אינה רוצה להודות בגלוי, שאכן זהו הסיפור שאותו סיפרה; כך, בעוד היא מציעה תשובה, היא מתכחשת לעובדה שכך אומנם עשתה. אין עוברת דקה, וזוהי התמורה שחלה:

המראיין: גברת צ'רץ, נראה שמאוד לא נוחה לך האפשרות שבתך אינה רוחשת לך חיבה יתרה.

האם: סליחה?

המראיין: לא נוח לך, כשבתך אומרת, כי היא אינה מחבבת אותך ביותר.

האם: טוב, לא הייתי אומרת, שזה אינו נוח לי. אני סתם מקבלת את זה באופן טבעי, אבל כשהיא אומרת, שאין לה שום רגש, אני תוהה. אני תוהה מתי היא התחילה עם זה, כי כשהיתה קטנה, היה לה בהחלט רגש. אני יודעת, כמוכן, ילדים שמתבגרים לא אוהבים שיחבקו אותם וינשקו אותם וכל זה (פעם נוספת היא הופכת את הנושא: בסיפורה לא יכלה לשאת את סימני החיבה של בתה, וכך ניסתה "לשבור" את זה. כעת זוהי קליר שאינה רוצה שיחבקוה וינשקוה). טוב, בגלל שהם אינם מקבלים את זה, אתה מפסיק עם זה באופן טבעי, כשהם גדלים. אותו דבר קורה אם מישהו מציע משהו, אם אין מקבלים את זה, כאשר אין מקבלים את זה בפעם השנייה, עוזבים את זה פשוט, לפחות ככה אני עושה. אבל אף פעם אחת לא עשינו מזה עניין. אנחנו נתנו פשוט לילדים ללכת בדרך המתוקה שלהם, באיזו דרך שהם רצו, בתנאי שזו היתה הדרך הנכונה. מעולם לא התערבנו ממש בפעילויות שלהם.

המראיין: בתנאי שזו היתה הדרך הנכונה...

האם: בתנאי שזו היתה הדרך הנכונה. כן, אני לא חושבת שאי-פעם... קליר היתה באמת ילדה טובה, בהשוואה למה שאני שומעת, במיוחד היום, מכל מיני הורים. ואותו הדבר — עם בני מיכאל. אני מתכוונת לכך, ששניהם היו ילדים טובים. אף פעם אחת לא היה לבו הרבה... איזו סיבה לדאגה, אני לא חושבת. **המראיין:** לא היית מרשה לעלמה צ'רץ ללכת בדרך הנחשבת בעיניך כדרך בלתי נכונה?

האם: או, בהחלט לא, בהחלט לא! תראה, אנחנו אנשים ההולכים לכנסייה, ונגיד, למשל, שקליר היתה מפסיקה ללכת לכנסייה — בהחלט הייתי רוצה לדעת מדוע, אתה מבין (10 שניות הפסקה). ועד כמה שאני יכולתי לראות, אנחנו קיבלנו את החברים שלה. במובן זה לא היתה כל סיבה לדאגה (דקה ועשרים שניות הפסקה). עוד משהו, קליר?

למרות שאי-אפשר לחזור כאן את ההמעטות הלשוניות, בולטת כאן במשפטים תדירות המלים הפוסלות. אנחנו נתנו לילדים ללכת בדרך המתוקה שלהם, בתנאי

שזו היתה הדרך הנכונה, מעולם לא התערבנו ממש הרבה... קליר היתה באמת ילדה טובה בהשוואה למה שאני שומעת מכל מיני הורים... נראה ש"טובה" — סירושו כאן, שהיא מעולם לא העזה להגיד מה היא חושבת או מרגישה או שיהיו לה חברות רגילות או חברים.

בהיעדר מוחלט של ספונטאניות פחדו האדון והגברת צ'רץ במיוחד מרכילות ומשערוריות. ובאופן דומה — הם פחדו ממה שהם קראו לו בשם "המוון".

מבחינה אחת "המוון" זהו אוסף של אנשים, שאינם קשורים זה לזה על-ידי התחייבויות ועל-ידי זכויות אישיות חזקות. זה חסר הבטחה אירגונית או מוסדית. גברת צ'רץ פחדה פחד איום מ"המונים" — במיוחד מ"המונים" קטנים כאלה (בלשון פשוטה — מסיבה). שם מתעוררות אפשרויות מיניות ואפשרויות אחרות — אלה הן המסיבות המצומצמות, שבהן אנשים שותים, מפזרים שערות ומתנהגים לזמן קצר בספונטאניות רבה יותר מכרגיל.

גברת צ'רץ חוזרת ואומרת לקליר, שהיא (קליר) אינה אוהבת "המונים", במיוחד "המונים" בבית. ראוי גם לתשומת-לב שהמלה "המונים" נאמרת על-ידי השתיים — האם והבת — באורח משפחתי מיוחד כלהלן:

הבת: הביני, מיכאל היה חולה הרבה, זאת-אומרת — שאני הייתי איתו הרבה. ואני מרגישה שבגלל שהייתי איתו כל-כך הרבה ובגלל שהייתי רחוקה מילדים אחרים, לא התחברתי עם ילדים אחרים, כמו שהייתי יכולה לעשות זאת במצב אחר. אני מרגישה, שהיה לזה קשר לפעמים עם הצורה שבה אני מתחברת עם קהל אנשים היום. מאוד קשה לי בין אנשים, לא בקבוצה, אלא עם קהל, אבל אני לא —

האם: אבל, קליר, תמיד הרגשת ככה? **הבת:** כן, אני חושבת, שאם תחשבי אחורה, תזכרי שתמיד לא יכולתי להרגיש נינוחה בתוך קהל. בקהל הייתי תמיד בחוץ.

האם: בסדר — **הבת:** אף פעם אחת לא התחברתי, ממש התחברתי בקלות עם קהל אנשים, אפילו כשעבדתי, כשהתבגרתי ועבדתי.

האם: בסדר, קליר, במובן זה את דומה לאביך ולאמך כי גם אני אינני מתחברת עם המון.

הבת: לא, את אינך מתחברת בקלות.

האם: וגם אביך לא. יש לנו החברה הקטנה שלנו וזה די. אנחנו לגמרי שבעי-רצון. אנחנו לא טיפוסים הרוצים ללכת עם ההמון. וסבך וסבתך היו בדיוק כאלה — אף פעם אחת לא הלכו בתוך ההמון. אנחנו הלכנו לכנסייה שלנו, ואנחנו התחברנו עם אנשים בכנסייה שלנו, והיו גישואין בין אנשי הכנסייה שלנו, ורוב החברים שלנו הם מאותו מעמד. את רואה, מעולם לא היינו טיפוסים המסתובבים בתוך ההמון.

הבת: טוב, אף פעם לא יכולתם...

האם: היו לנו סעודות ומאורעות חברתיים גדולים, אבל זה היה רק לפעמים. אבל אף פעם אחת לא היינו כאלה שמזמינים הביתה המוני אנשים וכל זה.

הבת: באמת, לך לא היו כל-כך חיי חברה.

האם: לא, היו לנו מעט מאוד חיי חברה.

הבת: וכתוצאה מזה לא קיבלתי עידוד רב להתחבר עם הרבה אנשים.

האם: אני חושבת, שאפשר להגיד ככה.

הבת: טוב, אני חושבת, שזה נכון. בכל אופן — אני אינני מתכוונת לכך שאני לא מתחברת טוב ושאיני יכולה להתחבר עם כל מיני טיפוסים...

האם: לא, תראי, את דומה לנו מאוד, כמו שאמרת.

ושוב:

האם: טוב, קליר תמיד היתה, טוב, די שקטה — לא בדיוק שקטה, זוהי טעות להגיד את זה, היא לא גראתה... אף פעם אחת היא לא רצתה לשוחח הרבה, אתה מבין. אני נזכרת עכשיו כשחברה אחת שלה — גיליאן, את יודעת, כשהיא היתה במלחמה ב-אר.איי.אף. ואני מפחדת, שהיא התחברה בקהל והכניסה את עצמה בצרה. ואני זוכרת, שקליר באה הביתה וסיפרה לי. ככה אני מגלה, שגיליאן זאת אהבה מאוד וויסקי — טיפחה את התרגל הזה פשוט בזמן המלחמה, אתה מבין — הכוחות. ובכן, זמן-מה אחרי זה הלכה קליר אליה למסיבה, ואני זוכרת שאמרת לקליר: "קליר, תשמעי עכשיו, את הולכת למסיבות האלה, אבל את לא רגילה לשתות. תקחי שרי ואל תתני לאף פרנש אחד לערבב לך משקה, ובבקשה היזהרי עם אנשים." והיא אמרה: "אוי, אמא, את לא צריכה לדאוג לי, אני בסדר גמור. אני יכולה לשמור על עצמי." אני אמרת: "שמעי, קליר, כל הנערות אומרת את זה, אבל קורה לפעמים, שאת לא יכולה לשמור על עצמך — כשגבר נותן לך לשתות יותר מדי." אתה יודע, זה קורה דווקא, לפעמים. אז — בכל-אופן — אחרי זה (צוחקת) אם הייתי אומרת לקליר משהו, אם היא הלכה

לאיוו מסיבה, היא היתה כבר... בת 23—24, הייתי אומרת: "היזהרי מהשתייה, קליר." שמת לי לב לכך שהיא לא אהבה שאני אגיד את זה — ואני חשבת: "טוב, אני אמרתי לה את זה עכשיו 3 פעמים."

אולם קליר, לה חששה כל-כך גברת צ'רץ', היתה פרי דמיונה הפאנטאסטי של האם יותר מאשר אדם ממשי בזכות עצמה בעולם של ממש. נראה, שסכנות ממשיות מיידיות בעולם ממשי כמעט לא הדאיגו את גברת צ'רץ'. למשל, כשקליר היתה ילדה קטנה, הרשו לה לעבוד בקומה העליונה של בית, במקום, שבו היו הפצצות-אוויר קשות ביותר; וכל זה לאחר שלא מכבר היתה קרובה להיהרג בשעת הפצצות-אוויר, כשרצה למיקלט.

האם: ... את רואה, אחרי זה היו לנו ההפצצות האלה, והרקטות ודברים, ואת נורא פחדת אחרי זה, שניכם — את ומיכאל. בעצם גם אני בעצמי (צוחקת) ... את זוכרת משהו מהמלחמה, ומה שהלך?

הבת: מעט מאוד.

האם: את זוכרת, כשהפציצו בחוץ — ממש מעל הבית — איך היית עולה למעלה לחדר שלך ויושבת שם ומכינה שיעורים? ולא רצית לרדת. סיפרתי את זה לד"ר רידינג, והוא לא יכול היה להבין את זה. הוא אמר: "ולא חשבת, שזה משונה שבתך תעשה את זה?" אני אמרתי: "לא — אני חשבת שהיא נורא אמיצה." היית עולה ישר לראש הבניין. כמה קומות היו אז לבית, שלוש או ארבע? — בכל אופן, בחוץ הפציצו ואת למדת עד שעה שתיים לפנות-בוקר. אני זוכרת — זה לא הטריד אותך. ואת נתת אומץ לסבתא ללכת למיטה והיא לא הלכה עוד למיקלט. היא אמרה: "אם קליר יכולה להיות בקומה העליונה של הבית, אני יכולה ללכת למיטה" (צוחקת). את לא זוכרת? טוב, ההפצצות לא הפריעו לך אז ביותר, אחרת אני לא חושבת, שהיית נמצאת שם למעלה.

לפי התיאוריה של גברת צ'רץ', נגרמה ה"מחלה" של קליר על-ידי הפצצות-האוויר הללו.

לדעתנו, הישגנו פעם נוספת את המטרה המוגדרת, שאותה היצבנו לנו. אפשר היה להציג הוכחות נוספות ואפשר היה לדון עוד באספקטים רבים אחרים של משפחה זו. אנחנו מאמינים, שהוכחנו די, כי שני סימפטומים מסויימים הנחשבים

בדרך-כלל לסימפטומים ראשוניים בתהליך סכיזופרני אורגאני — דלות רגשית וחוסר-הארמוניה במחשבה וברגש — אפשר להבינם כאן כנוהג חברתי.

נספח

כאשר מצרפים כמה מההערכות של האם לבתה (בעבר ובהווה) להערכות של קליר לעצמה, מתקבלת הטבלה המוצגת להלן. נקודת-המבט של האחד מובאת, אומנם, בצימצום, אך היא נשאת נאמנה להתבטאויות של הדמויות עצמן.

מן הדרך שבה מעריכה האם את בתה נראה, כי היא אינה מכירה כלל בקליר כבאישיות ממשית נפרדת. נעשה שימוש בהשלכת זהות לשם תיאור בלבד — ממש כשם שאנו מעריכים את הערכותיה של גברת צ'רץ.

נקודת-המבט של קליר ושל אמה — כל אחת מהן על עצמה, על זולתה ועל היחסים ביניהן

נקודת-מבט של האם	אינטרפרטאציה	נקודת-מבט של קליר
אנחנו דומות מאוד זו לזו.	השלכת זהות	אנחנו איננו דומות.
תמיד גילית הרבה חיבה. עשיתי הכל בשבילך.	הכחשה	הייתי — אבל הפסקתי להיות חיבתית לך. אף פעם אחת לא גילית לי חיבה. היית אשת עסקים יותר מאשר אם.
תמיד פחדת מ"המונים". הר-כת המשקפיים עשתה אותך רגישה.	השלכת זהות	לא כל-כך הרבה כמוך. יש איזה קשר בין זה לבין זה. אבל הייתי "רגישה", כי חשבתי שאני נראית מגור-חכת בעיני הילדים האחרים, כי מעולם לא הרשו לי לשחק איתם; והם צחקו לי, כי הצטרכתי להוביל את אחי בכיסאו במקום לשחק איתם.

היית אומללה כמוני, בגלל המעטה, אטימה זאת היתה האכזבה הגדולה שהוצאנו אותך מבית-הספר

(בדיוק לפני הבגרות, כש-ציפתה ללכת לאוניברסיטה) ואילצנו אותך לעבוד בעסק.

התרגזת כשנסענו לקנדה.

לא אהבת לגור שם בבתי-מלון.

תמיד היית רגישה ולכן לא אהבת לפגוש אנשים במלון-נות בקנדה.

פחדת נורא מ"המונים".

השלכת זהות

השלכת זהות

השלכת זהות

השלכת זהות

השלכת זהות

השלכת זהות

שמחתי על השינוי.

מעולם לא נהניתי יותר.

שם פגשתי "אנשים" בפעם הראשונה. נהניתי מזה: איך שלא יהיה — הייתי ביישנית.

התחלתי לפחד (בגלל איזושהי סיבה) בחדר עם כשישה אנשים.

נעשית חולה בגלל הפצרות-השלכת זהות

ל"מחלה" שלי אין שום קשר האוויר.

לפני ה"מחלה" היית בהחלט הכחשה ואטימה בגלל שפחדתי מכם. ילדה קטנה וטובה.

תמיד הסתדרנו לגמרי. הכחשה ואטימה אני פשוט צייתתי לך.